

KARABATAK

67

DOSYA

Somuncu Koca ve Hacı Bayram Veli

RÖPORTAJ

Haşim Şahin
"İnsan kökleri ile yaşar."

A. ALI URAL / ADEM YAZICI / AHMET AKARSU / AHMET CAHİD HAKSEVER / AHMET NEDİM SERİNSU / ALİ SEYYAH / AYBÜKE AKGÜL / AYDIN HIZ / AYŞE ERSAY YÜKSEL / AYŞE URAL
BAYRAM ALİ ÇETİNKAYA / BETÜL AKSAKAL / BÜNYAMİN DEMİRCİ / CEYDA TOKER / D. MEHMET DOĞAN / DERYA ÖZER / ERAY SARIÇAM / ERAY YILDIZ / ERTAN AYHAN SERTÖZ
ERTUĞRUL AYDIN / F. HANDE TOPBAŞ / FEYZA NUR CANTÜRK / GÜLNAZ ELİAÇIK YILDIZ / HAMDİ CÜN / HASAN AKAY / HASAN HÜSEYİN ÇACIRAN / HAŞİM ŞAHİN / HÜMEYRA YABAR / HÜSEYİN AKIN
HÜSEYİN SU / HÜSEYİN YORULMAZ / KADİR ÖZKÖSE / KÂMİL YEŞİL / KÜBRA YAVUZ / MAHİMUT ULU / MEHMET AKİF YILMAZ / MEHMET BİLAL YAMAK / MERVE BÜYÜKÇAPAR / MUSTAFA KARA
MUSTAFA ÖZÇELİK / MUSTAFA UÇURUM / MÜYESSER ÇELİK / NURETTİN DURMAN / NURTEK YALÇIN / ÖZLEM METİN / RUKİYE BERNA BALA / SABAHATTİN KAYIŞ / SEDAT GEVER
SELAMİ ŞİMŞEK / SEVCİ YERLÜOĞLU / SEYFETTİN ERŞAHİN / SÜLEYMAN UNUTMAZ / TOLGA KESKİN / VAHİT GÖKTAŞ / YASEMİN ZENCİN / ZEHRA BİNARK / ZEYNEP BUŞRA AKTAŞ

Buğday, İnsan ve İnşa

A. ALİ URAL

Buğdaylaydı işi Somuncu Koca'nın. Buğday, değirmen, un, su, hamur ve ateşle. Mesleği meşrebini gizliyordu. Varsın "Şeyh" değil, "Somuncu" desinlerdi ona. Dağdan odun, geceden hamur, gündüzden ekmek çıkarırken görsünlerdi onu. Bilinmek değil, bilinmemek esastı gönül âleminde yer alabilmek için. Alın terinin kıymetini göstermek esastı, bilek gücünün marifetini. Şeyh Hamîdüddîn-i Aksarayî yardım alarak değil, yardım ederek kök saldı tasavvuf toprağına. Üretmeden tüketmenin insan onuruyla bağdaşmayacağı sözle değil, fiille gösterdi sevenlerine.

İnsanlaydı işi Somuncu Koca'nın. İnsandan insan çıkarmak, buğdaydan ekmek çıkarmaktan zordu. Hem içini hem dışını imar etmek gerekiyordu insanın. Hem meslek sahibi yapmalıydı onu hem meslek sahibi. Maddî ve manevî iki mesleği olacaktı ki insanın başı dik yürüyebilirdi dünyada. Ne demişti iki cihan güneşi Muhammed Mustafa (sav): "En hayırlınız insanlara en çok faydası dokunandır."

Buğdaylaydı işi Hacı Bayram Veli'nin. Çubuk ovasında tarlasına muhabbetle atıyordu tohumlarını. Haksız kazanç ve haram lokmayla nasıl mücadele edileceğini o da alın teri dökerek gösteriyordu. Dilinde zikir elinde orak, azimle çalışan bu kutlu çiftçiye halk "Ekinciler Piri" diyordu. Ne güzel sıfat! Yalnız kendisi değil, talebeleri de tarlalardaydı güneş altında. Kendi ihtiyaçlarını karşıyorlar, kalan mahsulü ihtiyaç sahiplerine dağıtıyorlardı. İnsanlaydı işi Hacı Bayram Veli'nin. O da bir gün yolunun kesişeceği hocası Somuncu Koca gibi insan inşasına adamıştı ömrünü. Onurlu insanlar inşa etmeye çalışıyordu o da. Bu yüzden hediyeleri reddediyor, alan el değil, veren el olmaya çalışıyordu. İlkesi, "Sanatınla meşgul ol! Çalış, kazan, ye, yedir! Alınan teriyle yaşa!"dı. Bu yüzden Ogüst Mabe'dî'nin yanına kurduğu dergâhında "Hu" diyordu; bakircılar, nalbantlar, değirmenciler, demirciler, yuncüler, ayakkabıcılar... Bu ocağın takipçilerinden neredeyse meslek sahibi olmayan yoktu. İdris-i Muhteşem ticaretle, Sütçü Beşir mandracılıkla meşguldü. Birçok melâmî büyüğü de peştemalcilik yapıyordu.

Her zaman talebeler hocasını seçmez. Bazen de hoca seçer talebelerini. Somuncu Koca, Kuyseri'den Şüca'lî Karamânî'yi göndermişti Ankara'ya. "Al getir! O bize gerek!" demişti. Somuncu Koca'nın babası ve ilk hocası Musa Efendi, Ahmet Yesevî'nin talebelerinin-

dendi. Somuncu Koca, Hacı Bayram Veli'yi talebesi olarak seçtiğinde ne olmuş oldu? Ahmet Yesevî'nin eli, zamanı aşarak Ankara'ya kadar uzanmış oldu. Pekî Hacı Bayram Veli, Akşemseddin'e el verdiğinde ne oldu? Ahmet Yesevî'nin eli Fatih Sultan Mehmet'in omuzuna dokundu. Bak sen Türkistan Piri'nin oluşturduğu altın zincire! Halîç'in küflü hantal zinciri ne ki! İnsan insanla yan yana gelip aynı kibleye baktığında gemiler karada yürümeye başlıyor. Ah her şeyi bırakıp insan inşasında vazife üstlenmek gerekiyor. Bu yüzden Hacı Bayram Veli, Ahmed-i Bican ve Muhammed-i Bican adlı talebelerinin eserlerini takdir etmekle birlikte eser telifinden önemli gördüğünü söylüyor insan inşa etmeyi: "Bir sine hâkketseydiniz..." (Bir insan inşa etseydiniz.) Zira her şey insana dayanıyor. İnsan şehri kurulmadan kim medeniyet şehri inşa edebilmiş! Kendini inşa etmeden kim tuğla üstüne tuğla koyabilmiş! "Nâgehân ol şâra vardım ol şârı yapılar gördüm/ Ben dahî bile yapıldım taş ü toprak âresinde"

Karabatak'ın 67. Sayısının dosya konusu "Somuncu Koca ve Hacı Bayram Veli". Yine onlarca ilim ve sanat insanı kelime kelime üstüne koyup makaleler, denemeler inşa ettiler. Her biri mücevher değerindeki bu yazılardan tek tek bahsetmeye bu sınırlı köşe yetmez. En iyisi ilk yazıdan son yazıya dikkatle üzerinde durmak bu hazinenin. Bu sayıdaki röportaj konugumuz tasavvuf tarihinin kayumcularından Prof. Dr. Haşim Şahin. Mustafa Özçelik'in sorularını cevaplayan Haşim, "İnsan kökleri ile yaşar," diyerek köklerimizde davet ediyor bizi. Projektör sayfamızın konuğu ise öykücü Merve Büyükkıyap. "Gördüklerimizden değil, görmediklerimizden besleniyor öykülerim," diyen Büyükkıyap sanatın görüldenden sıyrayıp görünmeyene girmek olduğunu altını çiziyor.

Karabatak bu sayısında da özgün şiirler, ezber bozan öyküler, sıra dışı denemelerle okurunun karşısına çıkıyor. Bu bağlamda Hüseyin Su'nun Sezal Karakoç'un hatıralarından hareketle yazdığı "Hatıralar: Mütefekkîr Şair İmgesinin İnşası" başlıklı denemesini hayat şiiri ilişkisi ekseninde dikkatle okumanızı salık veriyoruz.

Sedat Gever, Ayşe Ural, Ertan Ayhan Sertöz ve Sabahattin Kayış'ın kalbe dokunan çizgilerini de taşıyor Karabatak yazı ve şiirleri arasında. Hiçbirini yere düşürmeden, hep göğe doğru.

YIL 12 - SAYI 67
MART - NİSAN 2023

ISSN 2146-9164 / Yayın Türü: Yerel ve Süreli

Şule Yayın Dağıtım Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Adına Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
A. Ali Ural

Reklam ve Halkla İlişkiler Koordinatörü
Hüseyin Emiroğlu
Görsel Yönetmen
Sedat Gever

Baskı ve Cilt
Alioğlu Matbaacılık

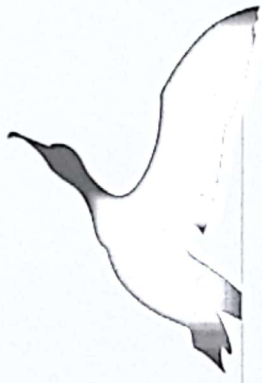
İletişim: Alayköşkü Cad. No: 2-4
Kat: 3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0 212 528 23 57
Faks: 0 212 528 25 89
İnternet: www.karabatakdergisi.com
E-posta: karabatakdergisi@gmail.com

Matbaa: Alioğlu Matbaacılık
Orta Mah. Fatih Rüşdü Sok. No: 1-3a
Beyrampasa, İstanbul
Tel: 0 212 612 95 59

1 KarabatakDergisi
2 KarabatakDergisi
3 KarabatakDergisi

Yıllık Abonelik: 500 ₺
Kurumsal Abonelik: 1750 ₺
Posta Çekiri: Şule Yayın Dağıtım Paz. San. ve Tic.
Ltd. Şti. 666674
Denizbank IBAN TR550013400000191012400002
İş Bankası IBAN TR070006400000110950784959
Dekont karabatakdergisi@gmail.com adresine
gönderilecektir.
Karabatak'ta yayımlanan yazıların sorumluluğu
yazarına aittir.

KARABATAK | 1

KARABATAK

BU SAYI - DA

YIL 12 · SAYI 67 · MART - NİSAN 2023

151

Haşim Şahin

"İnsan kökleri ile yaşar."

Röportaj: Mustafa Özçelik

DOSYA

40

Hacı Bayram, Ankara-İstanbul, Türkiye...

D. Mehmet Doğan

52

Somuncu Koca Hz. ve Öğrencisi

Hacı Bayram-ı Veli Hz.

Bize Ne Söyledi Biz Ne Yapalım?

Prof. Dr. Ahmet Nedim Serinsu

64

XV. Yüzyıl Osmanlı Dönemi

Tasavvuf ve Edebiyat Kültürüne Genel Bakış

Prof. Dr. Mustafa Kara

74

Menkıbeler Ekseninde Bir Zahir-Bâtın Yolcusu:

Somuncu Baba

Dr. Öğrt. Üyesi Mahmut Ulu

82

Ankara'nın Hacı Bayram Veli'si - Hacı Bayram Veli'nin Ankara'sı

Prof. Dr. Seyfettin Erşahin

86

Hacı Bayram-ı Veli'nin Sûfî Kimliği

Prof. Dr. Kadir Özköse

90

Somuncu Koca Hz. ve Hacı Bayram-ı Veli Hz.'nin Müşterek

İktisadi Uygulamaları ve Toplum Hayatına Etkileri

Dr. Tolga Keskin

94

İlahi Sırrın Peşinde Bir Melâmet Ehli

Somuncu Baba

Mustafa Özçelik

98

Hacı Bayrâm-ı Veli ve Yazıcızâde Kardeşler

Mehmet Bilâl Yamak

102

Hacı Bayram-ı Veli İrfanında Kalp ve Gönül

Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya

114

Ankara Valisi Hacı Bayram Hazretleri

Kâmil Yeşil

118

Hacı Bayram-ı Veli-İnsan ve Şehir

Prof. Dr. Vahit Göktaş

ÇİZEN: ERTAN AYHAN SERTÖZ

122	Dünden Bugüne Hacı Bayrâm-ı Velî Şerhleri Prof. Dr. Selami Şimşek
128	Hacı Bayram Velî'de Manevî Dünya Ertuğrul Aydın
130	Şeyh Hâmid-i Velî'nin (Somuncu Baba) Yaşadığı Dönemin Genel Durumu Dr. Öğrt. Üyesi Mahmut Ulu
136	Ankara Hacı Bayrâm-ı Velî Külliyesi Doç. Dr. Ayşe Ersay Yüksel
146	Edebiyat ve Tasavvuf Üzerine Araştırmalarda Bir Yöntem Olarak Kavram Haritası: Fütüvvetnâme Örneği Prof. Dr. Ahmet Cahid Haksever
ŞİİR	
5	O Şehri Yapılır Cördüm • A. Ali Ural
6	Sür Temrinleri • Hüseyin Akın
8	Sesler ve Köleler • Adem Yazıcı
9	Karşıdan Koşarak Gelip Yüzüme Çarpan Çığlık • Nurettin Durman
10	Yeryüzü Değil • Eray Sarıçam
12	Poetika Aslında! • Hasan Akay
13	Rûzgâr Nöbetleri • Ali Seyyah
14	Ahşap Kız • Ahmet Akarsu
16	Şenlik Ağacı • Sevgi Yerlioğlu
17	Süvarisiz Atlar Ceçidi • Mustafa Uçurum
126	Şehrin Tevhid Yüzüğü • Selami Şimşek
168	Ben Nasıl Bırakmadım • Nurten Yalçın
169	Gül-i Davudî • Betül Aksakal
170	Söylentiler • Hasan Hüseyin Çağırın
171	Burada Bir Şehir Vardı • Hamdi Gün
172	Yas Bayrağı • Yasemin Zengin
173	Balıklara Her Gün Bizi Anlat • Rukiye Berna Bala
174	Kambur Gençler, Şairler ve Frezyalar • Müeyesser Çelik
175	Rüya İçin • Feyza Nur Cantürk
176	Hattatın Ölümü • Eray Yıldız
177	Kontrol Edilemeyen Kukla • Zeynep Büşra Aktaş
DENEME	
18	Hatıralar: Mütefekkîr Şair İmgesinin İnşası • Hüseyin Su
30	Teorin' İçin • Hasan Akay
32	Edebiyatın Çelebi Hocası III • Hüseyin Yorulmaz

MAKALE

- 162 Okuma ve Anlama Edebi (Vekâleten
Söz Söyleme İmkânını Değerlendirmek) •
Hasan Akay

ÖYKÜ

- 178 Taş Meselesi • **Bünyamin Demirci**
180 Ben Şimdi Bunları Uyduruyor muyum? • **Ali Seyyah**
182 Gün Uzun Günler Kısa • **Süleyman Unutmaz**
184 Ağaca Çıkan Manto • **Ahmet Akarsu**
186 Damat Olamam • **Ceyda Toker**
188 Kimin Adı • **Aybüke Akgül**

ÇOCUK EDEBİYATI

- 190 Uçan Balon • **Zehra Binark**

KİTAP

- 192 Hakikatin Pelerinsiz Kahramanları •
Hümeyra Yabar
196 Tabiata Rağmen, Tabiata Doğru:
Kara Üzüm Güneş de • **Eray Sarıçam**
198 Her Oğul Öldürmeli Babasını • **Özlem Metin**
200 Kuyudaki Taş Suyu Deler • **Gülnaz Eliaçık Yıldız**
204 Haritada Anlamlı Bir Nokta: Ben Ülkesi •
Sevgi Yerlioğlu
208 Parlatılmış Camın Ardından:
Alafranga Günler - Mehmet Baynal • **Kübra Yavuz**
212 Mîla: Görev Kalemim Gölgesinde • **Aydın Hız**
216 Unuttuğum Hayat ya da Unuttuğum Nakarat •
Mehmet Akif Yılmaz

PROJEKTÖR

- 220 "Cördüklerimden değil, göremediklerimden
beslenecekti öykülerim." • **Merve Büyükçapar**

GEZİ

- 224 İştar, Tannının Kapısı • **F. Hande Topbaş**

TIYATRO

- 234 Nefret Kuşatmasında Radikal Bir Başkaldırı:
Romeo ve Juliet • **Derya Özer**

GÖRSEL SANATLAR

- 4 Fotomanipülasyon • **Sedat Gever**
150 Kara Kalem • **Ertan Ayhan Sertöz**
178 Öykü İllüstrasyonları • **Ayşe Ural**
233 Çizginin Ötesi • **Sabahattin Kayış**
240 Aşın Doz • **Sedat Gever**

SOMUNCU KOCA VE
HACI BAYRAM VELİ

Hacı Bayram-ı Veli-İnsan ve Şehir

PROF. DR. VAHİT GÖKTAŞ*

*"Miskin Hacı Bayram sen, dünyaya gönül verme,
Bir ulu imarettir, alma başa sevdâyı."*

Tasavvufî metinlerde genellikle zâhid sûfî âşık sûfî birlikte ele alındığında zâhid sûfî derece olarak âşık sûfiden daha aşağı mertebe olarak değerlendirilir. Ancak bu zamanla zâhid kişiliğinin küçümsenmesi, zühdün değer kaybetmesi gibi genel bir yanlış kanının oluşmasına sebep olmuştur kanaatindeyiz. Hâlbuki zühd, tasavvufî mertebelerde tevbeden sonraki ilk basamaktır. Dolayısıyla kişinin zühdün hakikatine ermeden tevekkülün, kanaatin, zikrin, sabrın, rızanın ve aşkın hakikatine ermesi mümkün değildir. Tasavvufun gayesi dünya sevgisini kalpten çıkarmak ve Allah sevgisini kazanmaktır. Tüm bu hakikatleri Hacı Bayram-ı Veli "Miskin Hacı Bayram sen, dünyaya gönül verme!" dizelerinde çok veciz bir şekilde dile getirir. Bunun üzerine şöyle bir cümle kurmak isterim: Dünyayı imar edenler, dünyaya gönül vermeyenlerdir.

Hacı Bayram-ı Veli Ankara'da doğmuş, Ankara'da eğitim görmüş ve burada yetişmiştir. Anadolu'da yetişen bir sufi tarafından kurulan ilk Türk tarikatı olan Bayramiye tarikatının da piri ve müderrisi bir sûfidir.

Hacı Bayram-ı Veli, Ankara savaşı neticesinde Anadolu'da oluşan büyük otorite boşluğu ve kriz döneminde bir taraftan çiftçilik yaparak kendi el emeğiyle geçinmiş, bir yandan da halkı irşat için vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur. Aynı zamanda tarikat faaliyetlerini devam ettirdiği bu süreçte ahilik teşkilatına mensup biri olması hasebiyle halkın meslek sahibi olmasında da öncülük etmiştir. Toplumsal birlik

ve beraberliğin ve kalkınmanın gereklerini Ankara merkezli tüm Anadolu'da uygulama gayreti içerisinde olmuştur. Hacı Bayram-ı Veli sosyal hayatın içinde olmuş, kendini halka hizmete adanmıştır. Âlim, sûfî ve ahî kişiliği birleşince kısa zamanda geniş bir kesimde etkili olmuştur.

Hacı Bayram-ı Veli medrese müderrisi olmasına Arapça, Farsçayı da çok iyi bilen âlim bir şahsiyet olmasına rağmen eser yazmamış, kendi ifadesiyle "Sine hakketmiş, gönül terbiye etmiş," insan yetiştirmiştir. Yetiştirdiği şahsiyetler şehirlerin fethinde ve imarında etkili olduğu gibi gönüllerin fethinde ve imarında da etkili olmuşlardır. Hacı Bayram-ı Veli'nin bir diğer özelliği ise farklı meşrep ve mizaçlarda insanları kuşatabilmesidir. Yetiştirdiği şahsiyetlere ve çevresindeki insanlara bakıldığında çok yönlü bir şahsiyet olan Hacı Bayram-ı Veli'nin bu kuşatıcılığı ve farklı insanlara ulaşabilme başarısı ayrıca dikkat çekmektedir. Bu yazıda bu şahsiyetlerden ve Hacı Bayram-ı Veli'nin hayatından bahsetmek yerine, onun fikirleri, yaşantısı ve yaşadığı şehir üzerinden şehir ve insan özelinde bazı düşünceleri ortaya koymaya gayret edeceğiz.

İslam medeniyet ve coğrafyasının oluşumu ve gelişim süreci içerisinde gelişimi toplumsal yapının gerekleri etrafında şekillenmiştir. İlk insan ve ilk Peygamber Hz. Âdem'den (as) Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (sav) kadar vuku bulan bu süreçleri hem kitabımız Kur'an-ı Kerim'de hem Sünnet-i Seniyye'de

hem de tarihî ve antropolojik verilerin bizlere sunduğu imkânlar dâhilinde görmemiz mümkünür. Günümüz tarih anlayışına nazaran İslam medeniyet ve coğrafyalarının farklı bir düzlemde zincirleme bir gelişim ve değişim süreci taşıdığını görebiliriz. Belki günümüzde de yakalanmak istenen bu akış veya duruşun aslında bir bütüne dâhil olmayı da ifade edeceğini düşünebiliriz.

Şehirler genelde toplumların gelişimi ile aynı düzlemde değerlendirilmektedir. Bu anlayış haklı sebeplere sahip olmakla beraber bir yönüyle eksik kalmaktadır. Toplumlaşma ve şehirleşme her zaman aynı düzlemde hareket imkânı bulamamıştır.

İnsanın sınırlı gücünü yalnızca bedensel manaya indirgemenin nakıs kalabileceği, mental yönden de aynı şekilde bir sınırlılığa sahip olduğu düşünülebilir. Modern dünyanın ise sınırlar değil de zorunluluklar temelinde inşa edilmiş olması, bizleri bir bakıma hâlihazırda var olan sorunlardan farklı bir problemle de karşı karşıya getirmektedir. Bu problemin en başında kültürümüze ve kendi kültürel kodlarımıza ulaşmakta çektiğimiz zahmetin yer aldığını söyleyebiliriz.

Anadolu ruhunu besleyen en mühim kaynaklardan biri olan Hacı Bayram-ı Veli Ankara'nın manevi coğrafyasının, ahilik kültürünün ve şehir yaşantısının şekillenmesinde âdeta bir nirengi noktasıdır. Öyle ki sırf Ankara'nın topografyasının incelenmesiyle bile nasıl bir şehir ve insan yapısının teşekkül ettirildiğini görmek mümkün olacaktır. Orta Asya'da yaşayan Türkler toplumsal yapıları itibarıyla daha çok steplerde ve çöl ikliminin bulunduğu alanlarda varlıklarını devam ettirmişlerdir. Buna mukabil Anadolu'nun yine Türkler tarafından Müslümanlara kapılarının açılmasıyla artık farklı bir coğrafya ve yüzlerce yıllık yerleşik bir kültürle karşılaşmışlardır. Beklenen şey elbette her ne kadar zayıflayan Roma imparatorluğunun Anadolu üzerinde cereyanı kültleşmiş bir kesiti gibi görünüyorsa bile aslında etkileri güçlü şekilde devam eden yerleşik kültürel yapının bölükler hâlinde gelen insan, hayvan ve beraberlerinde getirdikleri bitki çeşitliliğini içinde eritmesi olacaktır. Bu durumda Anadolu'ya gelen Türklerin korunması konusunda alınmış tedbirlerin mahiyeti hakkında çeşitli çıkarım ve tarihî vesikalar ortaya konacak olsa bile güçlü bir etki ve yerelde ortaya çıkacak önü alınmaz çatışmalardan kaçınmak mümkün olmayacaktır. Öyle ki bugün

dahi tesirlerinin görülebileceği bu çatışmalar sanki bir zaman diliminde kendiliğinden kolayca çözülmüşe benzemektedir. Burada aranması gereken hususun, kolayca üstesinden gelindiği varsayılan çatışma ve kutuplaşmaya yatkın yapıların biraz daha içine nüfuz edildiğinde tarihî bir bakış açısıyla, tarih üstü bir yapıya ulaşıldığında açığa çıkması mümkün olacaktır. Tarih üstü ifadesiyle kastımız hâlen bu yapının içinde ve bir parçası olmamızdan kaynaklanmaktadır. Orta Anadolu özelinde gerek Ankara'nın Devlet-i Aliye tarihi boyunca üstlendiği misyon gerekse Millî Mücadele boyunca yüklendiği başkent vasfı yüzyıllar önce Hacı Bayram-ı Veli'nin ortaya koymuş olduğu bakış açısının tekrar yakalanması olarak ifade edilebilir. Yine bu bakımdan Selçuklu Devleti'nin başkenti olan Konya'nın bir Türk şehri iken Ankara'nın büyük bir marifet ve özveri ile Türk ve İslamlaşmış bir şehir olduğunu söyleyebiliriz. Ankara Hacı Bayram-ı Veli ile birlikte kendini çoğaltmış, buradan doğan Bayramîlik Balıkesir, Edirne, İznik, Kastamonu, Göynük, İstanbul, Edirne, Rumeli ve pek çok coğrafyada hızla yayılmıştır.

Hacı Bayram-ı Veli kent kültürü hakkında öncelikle konunun başında da geçtiği üzere İslam Medeniyet ve coğrafyasının oluşumunu bir şehir üzerinde kurgulamış ve bunu uygulamıştır. Bu açıdan baktığımızda şehir yaşantısının artı değer taşıyan, mevcut gelenek içinde kaybolmayacak şekilde tasarlandığını ve Hz. Âdem'den gelen yapıyı bu artı değer içinde oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu değer ve mirasın ortaya konmasına marifet adını vermek yerinde olacaktır.

Toplumsal marifet, kent marifeti ise tam da bu ifadenin fertlerin hayatına yansımalarıdır. Burada marifet değerli insan zeminidir. İnsan ise hem düşünsel hem de fiili anlamda bu yapı ile var edilmiştir. Toplumsal marifet insanın her ortamda bu marifetini ortaya koymasıyla açıklanabilir. Örneğin bir bina inşa etmek insani bir davranış olarak ifade edilecekse yüzyıllar boyu yıkılmayacak şekilde bir bina inşa etmek mimarının marifetidir. Aynı şekilde bir düşünce dile getirmek insani olmakla beraber kaybolmayacak bir atalar sözü söylemek marifettir. Sağlık alanında bir tedavi bulmaya çalışmak veya iyilik hâli elde etmek insanın bir arayışı olmakla beraber temelde sağlık hakkındaki çıkarımlarda bulunmak ve bu çıkarımların uygulanır şekilde zamanları aşması da marifettir. Bunların yanı sıra toplumun diğer tüm ihtiyaç ve beklentilerine cevap verirken

bu hassasiyetin gözetilmesi yine marifetin toplumsal boyutunu teşkil eder. Marifet toplumsal anlamda her daim tazelik ve güzelliğin bir timsalidir.

Akıllı şehirler inşa etmeye çalışan modern toplumun handikabı, akıl ve bilgiyi, diğer bir ifade ile zamana bağlı olanla mekâna bağlı olanı karşı karşıya getirmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır.

Arif şehir ise toprak ve taş yığını olan kentten ve et ve kemik yığını olan insandan bağımsız şehirdir. Bu şehir âdeta üst bir yapının dışı vurumu ile kurulur, bilinç dışında toplanır ve bilinç seviyesinde yaşanır. Bu durumda nasıl ki Kâbe ilk ev olma vasfıyla ilahî bir tecellinin unsuru ise arif şehir de böyle bir tecellinin farklı bir kara parçası ve insan toplulukları üzerindeki eseridir diyebiliriz.

Arif şehir kavramı aklımıza birtakım sorular getirmektedir. Örneğin burada yaşayan insanlar hangi dili kullanırdı? Arif şehirliiler hangi ses tonuyla seslenirler, hangi rengi severlerdi? Hangi para onların terazisini çekerd? Ya da arif şehirde yaşayan bir insanın hayat koşulları nasıl olurdu? Bu sorular haklı olarak bizlere edebî bir metin okuma tadını hissettirebilir. Çünkü arif şehirde felsefe hem zihne hem insana yük olacaktır. Arif şehir insanının durumu ve yapısı itibarıyla mantıksal zorunluluklar içeren bu yükün altına girmesi mümkün değildir. Dilleri hoş olan bu insanların aynı zamanda hoş bir ses tonu kullanmaları muhtemeldir. Hoş kelimesinin etimolojik alt anlamlarından biri de "kendi" manasına gelmektedir. Aynı şekilde etimolojide herhangi bir kelimenin derinlerine indiğimiz zaman günümüz gelişmiş dil yapılarına nazaran daha basit bir dil ile karşılaştığımızı çoğu zaman fark ederiz. Bu basit yapıda ilişkilerin hemen dışı yönelik bir anlam verme çabası olduğu göze çarpmaktadır. Kelimelere insan benî/nefsi için taşıdığı anlamı yüklemek yerine her şeyi kendi hâlinde görme gayreti şaşırtıcı bir örnek olabilir.

Edebiyatımızda da sevgilinin teni ve yanağı ile bütünleşen gül rengi ana renk olarak kullanılırken, mimarimizde de gül belirgin bir sembol olarak tercih edilmiştir. Şehir inşasında kullanılan taşlar yillandığında gülkurusu rengini alırken, renkler de gül yaprağının kuruma aşamasında taşıdığı tonlardan esinlenir. Harflerin kırımları gülün şekliyle özdeştir. Secde hâli ise âdeta bir gül demetinin sevgilinin önüne bırakılması gibidir. Oruç, toprağın altında bekleyen gül tohumunun çimlenmesine güzel

bir misal olabilir. Hac, bir bakıma arza yayılmış tüm toprakların bağrından koparak gelen ve yalnızca gül kokularının birleştirildiği bir mekândır. Zekât ise âdeta bir gül şöleni gibidir. Etrafa sayısız güller saçılır, herkes ve her kimseden insan güler. En değerli renk gül rengi olduğuna göre paranın ve terazinin de gül olması şaşırtıcı olmayacak bir hoşluk olacaktır. Burada Ümmî Sinan Hazretleri'nin şu mısralarını hatırlamak istiyorum:

*Seyrimde bir şehre vardım
Gördüm sarayı güldür gül
Sultanının tâcı tahtı
Bağı duvarı güldür gül*

*Gül alırlar gül satarlar
Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Çarşı pazarı güldür gül*

*Toprağı güldür, taşı gül
Kurusu güldür, yaşı gül
Has bahçenin içinde
Servi çınarı güldür gül*

*Gülden değirmeni döner
Onun ile gül öğünür
Akar suyu döner çarkı
Bendi pınarı güldür gül*

*Al gül ile kırmızı gül
Çift yetişmiş bin bahçede
Bakışlılar hâre karşı
Hârî ezharı güldür gül*

*Ümmî Sinan gel vasfeyle
Gül ile bülbül derdini
Yine bu garip bülbülün
Ah u figanı güldür gül*

Bu gül metaforu Hacı Bayram-ı Veli'nin tarikatında da kullanılmıştır. Bayramî Tarikatının tâcı başlangıçta on iki dilimli iken Hacı Bayram-ı Veli tarafından altı dilime düşürülmüştür. Bu dilimler imanın altı şartını ve Allah'ın zâtî sıfatlarını simgeler. Tâcın tepesindeki birbirinin içinde bulunan gülü sembolize eden üç daire ise tevhidin üç mertebesini simgeler. Bunlar tevhid-i ef'al, tevhid-i sıfat ve tevhid-i zâttır.

İslam şehir ve medeniyetinin asli unsurlarından biri de hiç şüphesiz öteki ile, kendi olmayanla kurduğu ilişkide gizlidir. Kendi olmak ile ben olmak bariz bir anlam farklılığı içermektedir. Kendi olmak belki de merhamet denen yapının zuhur edeceği yer olabilir.

Dünya bizleri ahirete taşıyan ve yedi kat gökle sarılmış bir rahme tekabül eder. Dünya haya-

tının tamamı merhamettir; Allah'ın merhamet tecellisindendir. Etrafımızda gelişen onca akıl almaz olaya ancak çok merhametli bir Rabbin tecellisi ile anlam verebileceğimizi unutmamak gerekir. Bu bakımdan arif şehrin tam manasının merhamet olduğunu söyleyebiliriz. Merhamet konusu herkesin malumu ve çevremizle iletişimde taşıdığı misyon olarak, akılselim tüm çevrelerce tereddütsüz kabul edilecektir. Burada Hacı Bayram-ı Veli özelinde bir hatıranın tahlili ile devam etmek istiyorum. Rivayet odur ki Hacı Bayram-ı Veli ilk defa Somuncu Baba'ya intisap ettiğinde kendisinden istenilen ilk şey etrafındaki hizmetçileri dağıtması ve arkadaşlarının gönlüne dokunarak vedalaşmasıdır. Bu veda aynı zamanda dünyevi makam ve mansıba da bir veda anlamı taşımaktadır. Bu şekilde Hacı Bayram-ı Veli istenileni yaptıktan sonra ilginç bir olay gerçekleşir ve ismi Somuncu Baba tarafından değiştirilir. Bu zamana kadar asıl isminin Numan olması ve Somuncu Baba'nın yanında bulunduğu süreçte Kurban Bayramı'na birkaç gün kalmış olması sebebiyle kendisine Numan ismi yerine Hacı Bayram ismi verilir. Merhamet, bundan sonra Hacı Bayram-ı Veli'nin bulunduğu şehirde de böyle tecelli edecektir.

Çeşitli karışıklık nedeni ve iftiralar neticesinde bir vesile ile Edirne'ye yani payitahta çağrılan Hacı Bayram-ı Veli burada arif şehir tasarımının ilginç bir örneğini bizlerin dikkatine sunmaktadır. Olayı bizlere aktaran Sarı Abdullah Efendi, Edirne'de Hacı Bayram'la görüşen II. Murad'ın, hakkında söylenenlerin iftira ve dedikodu olduğunu anlayarak kendisinden özür dilediğini ve büyük bir saygı gösterdiğini, ayrıca ondan Eski Cami'de vaaz vermesini rica ettiğini belirtir. Fakat Hacı Bayram-ı Veli'ye yine de düşmanlık besleyenler olduğunu, hatta bir vezirin onu zehirlemeye kalkıştığını söyledikten sonra vezirin kendisine sunduğu zehirli şerbeti "Biz içelim, zararı başkasına olsun!" diyerek içtiğini ve vezirin o anda düşüp öldüğünü kaydeder.

Hadise her ne kadar ölümle sonuçlanmış acı bir olay gibi görünse bile arif şehir, Hacı Bayram-ı Veli'nin şehri tam da tüm zehirli saldırıları tasfiye ve tezkiye edecek bir şehirdir.

Sûfîler bedeni bir şehre teşbih etmişler ve buradaki nefsin, ruhun, aklın ve kalbin konumu üzerine eserler kaleme almışlardır. Hacı Bayram-ı Veli'nin yaşadığı şehri birkaç cümleyle özetlemek gerekirse:

Yaşadığı beden şehrinin emanet olduğunu bi-

len, şehre vefalı, nezaket sahibi insanların, incitmeyen ve incinmeyen kâmil insanların bulunduğu şehirdir Hacı Bayram-ı Veli'nin şehri...

İnsanın şehirde mutlu olduğu, şehrin içindeki insanla tebessüm ettiği bir şehirdir...

Hayvanatın, nebatatın, iklimin uyum içinde yaşadığı bir şehirdir...

Gül kokan, çarşısı pazarı gül olan, adalet terazisi kuyumcu terazisi gibi hassas saadet şehridir...

Meczupların güldüğü, düşünlerin doyduğu, hastaların şifa bulduğu bir şehirdir...

Akleden, düşünen, hisseden, fedakâr, diğerkâm gönül şehridir...

Bağımlı bireylerin değil, özgür düşüncenin hâkim olduğu bir şehirdir...

Vücut şehrinin hâkimiyetini fitrî olana verip gönül huzurunu bulanların şehridir...

Kaba gücün değil, nezaketin; sömürgecin değil, fedakârlığın ve paylaşmanın; tüketim ve israf odaklı bir hayatın değil, üretim ve kanaat merkezli bir hayatın yaşandığı şehirdir...

Sermayenin başkalarını köleleştirmek için değil, özgürleştirmek için kullanıldığı; kendi şehrinin imar etmek için başka şehirleri yıkıp tarumar eden değil, her şehri kendine kardeş gören ve onların da kalkınması için çaba sarf eden şehirdir.

Kaos değil huzur şehridir.

Misafirin izzet bulduğu, yolcunun şeref bulduğu, herkesin emniyet içinde olduğu bir güven şehridir...

Kimsenin yalnız olmadığı, gönlünde âşıklı maşukun kavuştuğu, Mecnun'un Leyla'da yok olduğu bir tevhid şehridir...

Şehirle birlikte gönüllerin mamur olduğu, asıl zenginliğin ve refahın gönül imarı olduğu şehirdir.

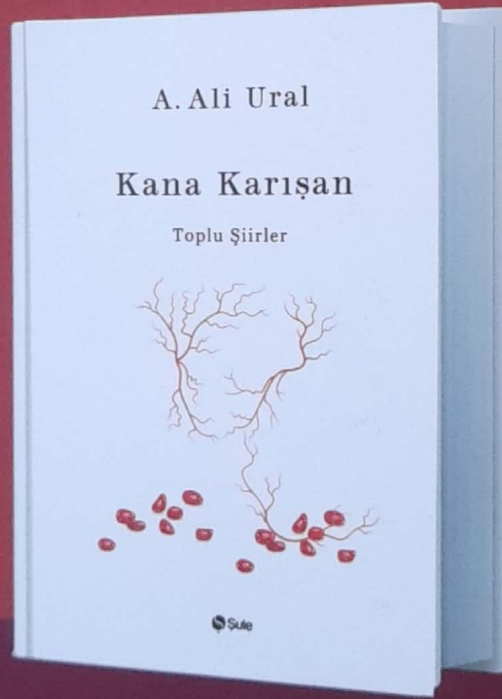
Sonuç olarak Hacı Bayram-ı Veli hayatı boyunca âlim, sufi ve ahi olarak sosyal hayatın içinde olmuş, insanlara hizmet etmeyi, bir gönül almayı, insanla beraber insanın yaşadığı şehri inşa etmeyi büyük fazilet olarak görmüş ancak dünyaya gönlünü kaptırmamış bir şahsiyettir. Yazımızı en başta belirttiğimiz dizelerle tamamlamak isteriz: "Miskin Hacı Bayram sen dünyaya gönül verme/ Bir ulu imarettir, alma başa sevdâyı." ✎

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

KANA KARIŞAN

Toplu Şiirler

Hüseyin Su'nun takdimi, şairin poetikası,
Mustafa Köneçoğlu'nun incelemesiyle...

İnsan sözüne benzemez şiir. "Bir başka lügat tekellüm ettim," demesi boşuna değildir Şeyh Galib'in. Bir başka dil konuşmaktır şiir, meleksi bir dil. Şair ve okuru arasında yazılmamış bir sözleşme vardır; şair okuruna şiirinden ne anladığını, okur da şairden şiiriyle ne söylemek istediğini sormayacaktır. Bu altın balık şairin avı gibi görünse de bir türlü sepetine atamaz. Bu yüzden okur bedelini ödeyip mülkiyetine geçiremez şiiri. Havadaki kuş satılamayacağı gibi denizdeki balık da satılamaz. Şairin kısmeti de okurun kısmeti de balık değil balığın sıçramasıdır. Bir serapla suya kandırır şair, bir balıkla denizin üzerinde yürütür okuru.